

Een (geschiedenis)wandeling door Westzaan

door WILLEM TIP/deel 5

Nieuwbouw in stijl rond een monument

Rondom het monumentale pand Zuideinde 139-141 is in de jaren na 1990 een aantal stijlvolle historiserende panden verzezen. Zuideinde 139-141 zelf (rijksmonument sinds 6-1-1976) stamt uit het midden van de 17de eeuw (1635 of rond 1650) en is daarmee een van de oudste huizen in Westzaan. Het is een grote driebeukige woning, 10 meter breed en 22 meter lang. De stijlen en balken zijn met elkaar verbonden door een ankergebintconstructie. Daarbij steken pennen door de stijlen heen, die bovendien met eikenhouten wiggen aan de achterkant van de stijlen zijn verankerd. Het pand is in 1995 geheel gerestaureerd en in zijn oorspronkelijke 17de-eeuwse staat teruggebracht.

In de jaren rond 1995 is hier ook een viertal houten woonhuizen gebouwd die qua bouwwijze en detaillering goed bij het monument aansluiten. Aan de overzijde van het Zuideinde trekt een groot nieuw houten bedrijfspand nog de aandacht, in een verantwoorde historiserende stijl gebouwd en inmiddels onderdeel van het complex van een nieuw gevestigde supermarkt.

Tolhuis

Voor de toegang tot de 't Hoenstraat ligt links een wit stenen woonhuis. Direct ten noorden van de huidige 't Hoenstraat was sinds het midden van de 19de eeuw tot het begin van de 20ste eeuw een tol

Tol aan het Zuideinde

gevestigd. Deze tol was nodig om de verbreding van de Westzaanse dorpsweg te financieren. Dilingences konden sedertdien van de Kerkbuurt doorrijden naar de Westzanerdijk. Voorheen kon men alleen te voet of hooguit te paard de dijk bereiken. De 't Hoenstraat is genoemd naar de vrijbuiters Govert 't Hoen uit de eerste jaren van de Tachtigjarige Oorlog.

Hollands buurtje

Rechts vinden we na twee grote houten woonhuizen en een tweetal stenen panden het fraaie Zaanse huis Zuideinde 200 (rijksmonument sinds 14-5-1968). Het pand stamt uit het eerste kwart van de 19de eeuw en heeft aan de straatkant een ingezwenkt voorschot met een fronton (driehoekige

Huisjes bij de Zuidertol

bekroning), gesneden lijsten en zijmeanders met rozetten. De deur heeft een ovaal kussenpaneel. Boven de ramen zien we imitatiestrekken (staande groeven in het hout).

Tegenover dit woonhuis staat de houten villa 'Sonnewende' Zuideinde 187 (gemeentelijk monument sinds 25-11-2003). Het pand waarin ooit dokter Joh. Van den Broeke woonde is gebouwd in 1887. Ten noorden hiervan bevindt zich de fraai gelegen stolpboerderij Zuideinde 193 -195 (gemeentelijk monument sinds 6-8-2004). Dit pand dateert uit 1882.

Aan de overkant van de straat zien we nog de opvallende pannenkopberg bij Zuid-einde 210-212 (gemeentelijk monument sinds 25-11-2003). Deze hooiberg dateert van 1912.

Op de plaats van de voormalige Zuiderschool is in de jaren 1990 een buurtje verschenen in een historiserende stijl waarin ook eigentijdse elementen zijn verweven. Hoewel de architectuur door deze vermenging van oud en nieuw niet dadelijk kleur bekent, vormt ze een aantrekkelijke ingang voor het belangrijkste monument van het Zuideinde, de Doopsgezinde Zuidervermaning.

Zuidervermaning

De Vermaning van de Friese Doopsgezinden ligt aan het eind van een lang toegangspad. Ten noordoosten ervan ligt de kosterij Zuideinde 231 (rijksmonument sinds 6-1-1968). Tot 1884 was deze kosterij nog in gebruik als weeshuis. Het gebouw dateert uit de achttiende eeuw. De Zuidervermaning zelf, Zuideinde 233, is rijksmonument sinds 14-5-1968. Deze opvallend late datum geeft weer hoelang men in de naoorlogse jaren gericht is geweest op wederopbouw en modernisering. Pas in het 'sleuteljaar' 1968 kwam er meer zicht op de waarde van het culturele erfgoed.

De Vermaning is gebouwd in de lente en de zomer van het jaar 1731. De Friese Doopsgezinden zetten het gebouw op als schuilkerk. Het mocht volgens de toenmalige voorschriften niet de uiterlijke kenmerken hebben van een kerk. Uiterlijk ziet de kerk eruit als een grote boerderij. Onder het schilddak bevindt zich echter een hoog gewelf en een stijlvol kerkinterieur. Ook de Westzaanse Noordervermaning en de vermaningen elders in de Zaanstreek hebben in hun opzet het uiterlijk van een boerderij.

Chine de commande

Alle wanden en vloeren zijn van hout.

In de voorgevel bevinden zich links en rechts twee ruime ingangen. Ze voeren naar een portaal vanwaar een brede trap toegang geeft tot de gaanderij. Tussen beide ingangen ligt de kerkenraadskamer. Dit vertrek is rondom beschoten met eikenhout en heeft een tegelschouw met blauwe tegels. Deze stellen volgens het achttiende-eeuwse gebruik bijbelse taferelen voor. Ze zijn in China vervaardigd (zogenaamde Chine de commande). Koningen, profeten en apostelen hebben daardoor onmiskenbare Chinese gelaatstrekken.

Boven de deur die toegang geeft tot de kerkrimte bevindt zich een Zaanse klok, in 1731 gemaakt door de Westzaanse klokkenmaker Thijs Engel. In het middenschip van de Vermaning staan stoelen, eromheen staan eikenhouten banken. Ooit zaten de vrouwen in het midden, de mannen eromheen. Midden tegen de westmuur bevindt zich de preekstoel met daarvoor de lezenaar voor de voorlezer-voorzanger. Op deze lezenaar bevindt zich tevens een zandloper. Die geeft aan hoe lang de preek mag duren. Voor de verlichting van de kerk zorgen kaarsen in koperen blakers op alle banken en acht koperen lichtkronen. ■

Foto's: Westzaanse Digitale Beeldbank

Zuidervermaningbuurtje in de winter